

מדרש תשובת יונה הנביא

יוצא לאור על-ידי תמר קדרי

מבוא

מדרש תשובת יונה הנביא (להלן תיה"נ) הנדפס כאן הוא חיבור מדרשי לספר יונה, השייך לז'אנר המדרש המאוחר. תיה"נ שונה מחיבורים אחרים לספר יונה, כגון פרקי דר' אליעזר י', ילקוט שמעוני ליונה ומדרש יונה הנדפס. הקשר בינם לבין מדרש תיה"נ לא נתברר עדיין כל צורכו, עובדה שגרמה לבלבול רב בקרב חוקרי מדרש וחוקרים מתחומים נוספים. הטעם לאי בהירות זו נעוץ בשילובו של תיה"נ באופן מקוטע ולסרוגין בתוך ילקוטים פופולריים (כדוגמת ילקוט שמעוני ליונה ומדרש יונה הנדפס), בו בזמן שכתבי היד של תיה"נ במתכונתו העצמאית אבדו. היחיד ששיער את קיומו העצמאי והציע לשחזרו מתוך הילקוטים המוכרים היה ח' אלבק.¹ השערתו של אלבק מתאשרת במלואה לאור כתבי היד מתפרסמים כאן לראשונה:

1. כ"י ורשה, ספריית האוניברסיטה 258/12 דפים 327 ע"ב-328 ע"ב [נ]. מקור זה מביא נוסח שלם ומלא של מדרש תיה"נ, ללא תוספות או ליקוטים מחיבורים מדרשיים אחרים. הכתיבה אשכנזית מרובעת. בקולופון המעתיק, דף 331 ע"ב, נזכר שועל ב"ר ישר' הלבלי, והוא נרשם בשנת ק"ץ (1429-1430).

2. כ"י מוסאיוף 130/3 דפים סט ע"א-עב ע"ב [מ], מביא אף הוא את תיה"נ כחיבור עצמאי ולא כילקוט. כתב היד ניזוק והחיבור חסר דף באמצעו. גם סופו קטוע. הכתיבה בוכארית, משנת 1496. בקולופון המעתיק, דף 119 ע"ב-120 ע"א, נזכר אלנתן הכהן בן רבי אליעזר הכהן. הכתיב והשיבושים שנפלו במקור הזה קשורים בין היתר בעגה מקומית. בנוסח המדרש יש לא פעם הוספות קצרות. על פי כתבי יד אלו ניתן לזהות בכרוז את קטעי תיה"נ ששולבו בילקוטים מוכרים כגון:

3. כ"י פרמא 2295/26 [פ]. פורסם לראשונה על ידי ח"מ הורוויץ בספרו 'אגדת אגדות: קובץ מדרשים קטנים' (ברלין 1881).² בניגוד למה שכתב הורוויץ, זה חיבור ילקוטי המורכב משני חיבורים בלבד: תיה"נ (המחבר שילב בטקסט כשלוש חמישיות ממנו) ופרקי דר' אליעזר פרק י', שנוסף בתוכו כגוש אחד. כתב

* תודה מקרב לב לפרופ' א' שנאן שהוריך אותי בעבודת הגמר העומדת ביסודו של מאמר זה. כמו כן אני מבקשת להודות לפרופ' י' אלבוים, לפרופ' ד' שטרן ולפרופ' י' תא-שמע שקראו את המאמר בשלבים שונים ותרמו רבות בהערותיהם. תודה גם לעובדי המכון לתצלומי כתבי-יד שסייעו לי בעבודתי במאור פנים.

1 ראה אלבק בהערותיו לצונץ, הדרשות בישראל, ירושלים תש"ו, עמ' 415-416, הערה 98.
2 ביקורת למהדורה זו ראה מ' איש-שלוס, 'ביקורת ספרים', בית תלמוד, ב (תרמ"ב), עמ' 187-192. הביקורת מתמקדת באופן המסורבל של הצגת 'שלושת הנוסחים', אך איננה מערערת על מסקנותיה העיקריות של הורוויץ.

היד תואר בקצרה בקטלוג דה-הרוסי, כרך א, עמ' 85-88, והמקור נעתק לדעת דה רוסי במאות י"ג-י"ד. תיה"נ מועתק שם בדפים 133 ע"א-136 ע"ב. בהשוואה לנוסח תיה"נ המובא להלן, המקור חסר בראשו ולשונו קצרה מלשון עדי הנוסח האחרים.

4. ילקוט שמעוני ליונה [ש]. מובא כאן על פי דפוס ראשון, שאלוניקי רפ"א.³ בעל ילק"ש שילב כתשעים אחוז מתיה"נ בתוך הילקוט, בלי לנקוב בשמו. במקום אחד מופיע קטע מתיה"נ תחת הכותרת 'פרקי ר' אליעזר'.

5. מדרש יונה [ד]. מדרש זה הוא חיבור ילקוטי פופולרי מאד לספר יונה שבבסיסו עומד הילקוט שמעוני עם מספר השמטות והוספות. בעל מדרש יונה השלים את כל הקטעים מתיה"נ החסרים בילקוט שמעוני, להוציא תפילת יונה החותמת את החיבור. מדרש יונה נדפס לראשונה בפראג, בראש חודש סיון, שנת שנה"ה (1595), בדפוס גרשום בן יוסף בצלאל כ"ץ, יחד עם 'סיכוב רבי פתחיה'.⁴ עד לראשית המאה העשרים נדפס 'מדרש יונה' לפחות ארבע עשרה פעמים נוספות,⁵ ונפוץ בעיקר בגרמניה, פולין, סלובקיה ואוקראינה. כל המהדורות, כולל מהדורת א' ילינק בקובץ 'בית מדרש', א, לייפציג 1847, עמ' 96-105, סומכות על הדפוס הראשון. נדפס גם אצל י"ד אייזנשטיין, אוצר מדרשים, א, ניו יורק 1928, עמ' 217-222.

מדרש תיה"נ נקרא 'תשובת יונה הנביא' (כ"י ו), ו'מדרש יונה וקציה נינוה' (כ"י מ). הילקוטים שבהם הוא משולב נקראים 'מדרש יונה' (כ"י פ, ד). המדרש יונק מעולם היצירה של המדרשים הארץ ישראלים⁶ והתלמוד הבבלי,⁷

3 כתבי יד של ילקוט שמעוני ליונה המאוחרים לדפוס הראשון: (א) כ"י ניר-יורק בית המדרש לרבנים 3847/9. כתב יד תימני לפרקי דר' אליעזר, שהועתק בשנת 1654. בפרק י, לאורך שוליו הימניים של הגיליון ובשוליו התחתונים, הוסיף המעתיק את מעשה הדג והדגה מתוך הילקוט שמעוני. בכתב יד זה השתמשו שני מעתיקים נוספים: סופר כ"י ירושלים, אוסף מהלמן 128, וכ"י לונדון Add. 11120/1. (ב) כ"י ניו יורק, בית המדרש לרבנים, 1034/10. כ"י תימני, מן המאות י"ח-י"ט לערך.

4 כתבי יד ל'מדרש יונה' הנשענים על מהדורות הדפוס: (א) כ"י לונדון, בית הדין ובית המדרש 146/2; קולופון מן המאה הי"ז. (ב) כתב יד ניו יורק, בית המדרש לרבנים 5601/4; מן המאה הי"ח.

5 אני מודה למר ש' גולדברג שאיפשר לי לעיין בכל המהדורות של 'מדרש יונה' שברשות הספרייה הלאומית בירושלים.

6 השווה את תיאור העיר נינוה בתיה"נ, שורות 50-56, לתיאור ירושלים באיכה רבה א, א מהד' בובר, עמ' 43-44. וראה גם בבלי, פסחים קיח ע"ב. לסיפור המטמוניות בתיה"נ, שורות 83-99, השווה את סיפור מלך קציא בב"ר לג, א, מהד' תיאודור-אלבק, עמ' 301-302, וראה למקבילות בהערות המהדירים, שם.

7 השווה תיה"נ, שורות 24-26, לבבלי, עבודה זרה ג ע"ב; ותיה"נ, שורות 113-115, לבבלי, ברכות יב ע"ב. לעניין תשובת אנשי נינוה המתוארת כתשובה שלמה ורצויה כמתואר במשנה ובבבלי עיין א"א אורבך, 'תשובת אנשי נינוה והויכוח היהודי-נוצרי', מעולמם של חכמים, ירושלים תשמ"ח, עמ' 556-560.

אך אין בו שימוש במסורות המדרשיות על אודות יונה הכתובות בפרקי דר' אליעזר. עיקר ייחודו במסורות אגדתיות שאין להן אח ורע במקורות המדרשיים האחרים, כגון משל המלך והמינקת שברחה (שורות 12-6), בליעתו של יונה על ידי שלושה דגים, דג זכר, דגה מעוברת ושוב דג זכר (שורות 14-27, 42-46), המצוקה בכטנה של הדגה המלאה בשס"ה אלפים רבבות עוברים (שורות 16-18, 27-30), נשירת שערותיו של יונה (שורות 110-111),⁸ שמו של מלך נינוה 'אסנפר' (שורה 61), נוסח שלוש תפילותיו של יונה (שורות 31-42, שורות 103-106, שורות 126-150) ותאורו של צמח הקיקיון (שורות 115-118). מסורות ייחודיות אלו מובאות לראשונה בפירושיהם של חכמי צפון צרפת: רש"י,⁹ ר' יוסף קרא¹⁰ ור' אברהם אבן עזרא.¹¹ נראה לפי זה כי מדרש תיה"נ נערך בין המאות התשיעית והעשירית. במאה השלוש עשרה כבר שולב המדרש כמעט במלואו בילקוט שמעוני. עובדה זו הועילה לתפוצתו של תיה"נ, אבל פגעה במעמדו כחיבור עצמאי. השימוש בעברית, ההימנעות מאיזכור שמות חכמים, מיעוט הפסוקים, הרוחב האפי והתאורי, רמזי הלשון מסדר התפילה וההדים מסגנון הפיוט, השימוש בנוטריקון וההכרות עם מסורות התלמוד הבבלי,¹² מחזקים את שיוך המדרש לקבוצת המדרשים המאוחרים. כך גם מספר לשונות שצוינו כמאוחרות, כגון צורת הפתיחה 'יתברך וישתבח שמו של מלך מלכי המלכים', 'הקב"ה ירד משמי העליונים', 'מכאן אמרו

8 המסורת על יונה שנעשה קרח מתועדת גם באיקונוגרפיה הנוצרית החל מן המאה התשיעית לספירה (ראה ב' נרקיס, *Gesta*, 18.1 [1979], p. 66, 'The Sign of Jonah'), ובמקורות קראיים מן המאה העשירית ואילך. ראה פירוש יפת בן עלי ליונה ד, ה, כ"י לונדון, הספרייה הבריתית, 2401 (אני מודה לד"ר י' ארדר שתירגם עבורי את פירוש יפת ליונה).

9 ראה פירוש רש"י ליונה ב, ב: 'דג גדול — זכר היה, והיה עומד בריוח ולא נתן לב להתפלל, רמו הקב"ה לדג והקיאו לתוך פיה של [דגה] נקבה שהיתה מליאה עוברים והיה שם בדוחק ויתפלל שם שנאמר 'ממעי הדגה' (פרשני-דתא, מהדורת מאהרשען, א, אמסטרדם תר"ץ, עמ' 53). והשווה תיה"נ, שורות 14-30. וראה רש"י ליונה ד, י: 'לא עמלת בו [ולא גידלת] בחרישה וזריעה והשקות מים', והשווה תיה"נ, שורה 123.

10 ר"י קרא מביא מסורת מתי"נ שאיננה מופיעה אצל רש"י: כיונה ד, ו הוא מפרש כי כל שיער גופו של יונה נשר ולכן התעלף כשזרחה עליו השמש. אולם הוא תולה את נשירת השיער במי הים המלוחים ולא בחום הדגה כפי שהוא בתי"נ, שורות 110-113.

11 ראב"ע מביא מסורות מתי"נ שלא נזכרו בדברי קודמיו. בפרושו ליונה ד, ח הוא מרגיש כי יונה התעלף בבגדיו בניגוד למסורת שלפיה גם בגדיו ניזוקו. בפירושו ליונה ב, ב הוא מתנגד למסורת כי דגה בלעה את הדג, כמוכא בתי"נ, שורות 45-46. וראה גם ראב"ע ליונה ד, ו, שם הוא מביא מסורת כי עור בשרו של יונה רך היה כיוון ששהה במעי הדגה זמן רב.

12 ראה צונץ (לעיל, הערה 1), עמ' 67-70, עמ' 419, הערה 17, וכן עמ' 451, הערה 16; וראה ע' מאיר, 'הסיפור הדרשני במדרש קדום ומאוחר', סיני, פו (תש"ם), עמ' רס-רסו והפניותיה; א' שנאן, 'מדרשת הפסוק אל האגדה החופשית', מחקרי ירושלים בספרות עברית, ה (תשמ"ד), בעיקר עמ' 212-215 והפניותיו שם; י' אלבוים, 'בין עריכה לשכתוב — לאופיה של הספרות המדרשית המאוחרת', דברי הקונגרס העולמי התשיעי למדעי היהדות, ג (תשמ"ו), עמ' 57-58. תודתי לחברתי ענת שפירא על עזרתה בסוגיית המדרש המאוחר.

חכמים', 'נתגלגלו רחמיו על...', 'מה הוא שאמר הכתוב', ועוד השימוש הנפרץ בביטויים 'מיד' ו'באותה שעה', 'מה עשה'.¹³

חוקרים העלו את ההשערה כי חיבורו של מדרש ליונה קשור לנוהג הקריאה נכביא בהפטרות המנחה של יום הכיפורים.¹⁴ הורוויץ אף טען כי החיבור שפירסם נועד להידרש בין מנחה לנעילה ביום הכיפורים. על אף שעניינו המרכזי של תיה"נ הוא נושא התשובה ואף משוקעות בו לשונות תפילה, אין בידינו כל הוכחה לכך ששימש כדרשה חיה בבית הכנסת.

המדרש מתפרסם כאן על פי כת"י ורשה 258, עם חילופי נוסח על פי המקורות שצוינו בראש המבוא הזה.

13 ראה צונץ, (לעיל, הערה 1), וכן עמ' 369, הערה 47; רמא"ש, מבוא לסדר אליהו רבה, וינא תרס"ב, מאמר ה, עמ' 60, וכן מאמר יא, בסגנון לשונו המיוחד, עמ' 122-123. על הביטוי זש"ה ברוה"ק ראה: מ' הירשמן, מדרש קהלת רבה, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, חלק ב, ניו-יורק, בית המדרש לרבנים, 1983, עמ' 1.

14 ילינק, בית מדרש, לייפציג 1847, חדר ראשון, עמ' x; הורוויץ, אגדת אגדות — קובץ מדרשים קטנים, ברלין 1881, עמ' 13, 36-37, ובעקבותיהם אייזנשטיין, אוצר מדרשים, א, ניו יורק 1928, עמ' 217.

תשובת יונה הנביא

- 5 יתברך וישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה לעד ולנצח שרחמיו מרובים על כל מעשיו בשעה ששיגר את יונה אל נווה בתשובה שני' לך אל נינוה העיר הגדולה (יונה א, ב) ולא נודמן לו אלא במידת הדין להודיעם כחו וגבורתו של הק' בים שני' ויקם יונה לברוח תרשישה וכו' (שם שם, ג). משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם (שמכה את) [שמתה] אשתו כשהיא מניקה להניק את בנה מה עשה קרא למניקת' להחזירו על בנו כדי שלא יאבד בכעסו. מה עשתה מניקתו הניחה בנו וברח'. כיון שראה המלך שברחה כתב איגרת לתופשה ולחבשה בבית האיסורים והורידה לבור שיש בו מים ונחשים ועקרבים¹ לימים עבר המלך על פי אותו הבור והיא צועקת וכוכה למלך מן הבור. נתגלגלו רחמיו עליה והפקיד לשולחו להעלותה ולהחזירה ולהניק את בנו. (אמ') [אף] יונה כך.²
- 10 כיון שברח מלפני הק' וירד לספינה לברוח סיער הק' את הים ואת גליו עליו שני' ויאמר אליהם שאוני והיטילוני אל הים (שם שם, יב). באותה שעה זימן הק' דג גדול (!) לבלוע את יונה שני' וזימן יי דג גדול³ ולא התפלל יונה. אמ' הק' אני הרחבתי לו מקום במעי זכר כדי שלא יצטער והוא אינו מתפלל לפניי עכשיו אני מזמן לו דגה נקיבה מעוברת בשלש מאות וששים וחמשה אלפים רבבות כדי שיצטער ויתפלל לפניי.⁴ באותה שעה שזימן הק' דגה מעוברת הלכה היא אצל הדג זכר ואמרה הדגה לדג איש נביא שבמעייך שיגרני הק' לבלועו. אם אתה פולטו הרי טוב כדי שאבלענו מיד ואם לאו אני בולעיך ונביא שבמעייך. אמר הדג לדגה ומי יודע שכך הוא שאתה אומרת שהוא אמת. אמרה לו ליויתן מלך על כל בני ימים ציוה עלי. הלכו אצל ליויתן. אמרה לו הדגה אין אתה יודע ששיגרני הק'⁵ אצל דג זה לבלוע את הנביא שבמעיו. אמר לה הן. אמר לו לליויתן אימתי אמר לו בשעה שירד הק' משמי שמים העליונים בשלש שעות
- 15
20
25
- 1 תיאור הבור השווה בר"ר פד, טז, מהר' תיאודור אלבק, ב, עמ' 1020, ובמקבילות המציאות שם.
- 2 משל זה משובש בכל עדי הנוסח. על פיו נמשל יונה הבורח למינקת, ומעי הדגה לבית האסורים. אופיו החריג של המשל בין משלי המלכים בולט לא רק באכזריותו של המלך, אלא גם בכך שאנשי נינוה נמשלים בו לבן המלך. לאסופת משלי מלכים שבספרות האגדה של חז"ל, ראה I. Ziegler, *Die Königsgleichnisse des Midrasch*, Breslau 1903.
- 3 על פי יונה ב, א.
- 4 מסורת זו הובאה בדברי רש"י, עיין במבוא, הערה 9.
- 5 גם בשליחות הנביא נקט לשון זו: 'ושיגרנו הק' לנינוה'.

- אחרונות לשחק ב⁶ באותה שעה אמ' הק' לדגה לכי וכולעי איש נביא זה אשר במעי הדג. מיד פלט הדג את יונה ובלעה במקומו. וכיון שנכנס לתוך מעי' היה מצטער צער גדול בתוכה מתוך הדוחק ומתוך הטינוף ומתוך חמתה של דגה מיד נעשה לבו לתפילה לפני הק' שנ' ויתפלל יונה אל יי (שם ב, ב).⁷ 30
- ומה היא התפילה שהתפלל לפני הקב"ה אמר לפניו רבו' ש"ע אנה אלך מרוחק ואנה אברח מפניך אם אסק שמים הנך ואציעה שאול הנך שם ואשא גם כנפי שחר גם (שיסידך) [שם ידך] תנחני.⁸ שוב אמר לפניו רבו' שע"ו מלך על כל ממלכות אדון ומושל על כל (אזני) [רוזני] ארץ כסאך שמי שמים והארץ הדרום רגלך⁹ ומלכותך במרום וממשלתך [בעמק]. מעשה כל העולם כולו גלויים לפניך ותעלומות כל גבר פרוסי' לנגדיך. דרכי כל האדם ומצעדי כל חי אתה חוקר סתרי כל חי וכליות ולב אתה יודע ורזי לבבות אתה מבין. כל מחשבות חשובים לך וכל נסתרות לך גלויים. אין תעלומות לפני כסאך ואין נסתר מנגד עיניך. כל רז אתה סודר¹⁰ כל דבר ודבר אתה מבין כל מקום אתה שם וצופה טובים ורעים.¹¹ בבקשה ממך ענני מבטן שאול והושיעני ממצולה. תבא באזנך שועתי¹² ועשה בקשתי שאתה יושב ברחוק ומאזין בקרוב שנ' בצר לי אקרא יי¹³ וכו'. באותה שעה נתגלגלו רחמיו של מלך מלכי המלכים הק' על יונה ואמר לדגה פלטי את יונה בתשע מאות וששים וחמשה פרסאות ליבשה שנ' ויאמר יי לדג וכו' (יונה ב, א). מה הוא שאמר הכתר' (הגה) [דג] מלמד שזימן הק' דג גדול מכולם לבלוע יונה ולדגה.¹⁴ 45

- 6 ראה בבלי, ע"ג ג ע"ב. על הליתן ראה ל' גינצבורג, אגדות היהודים, א, רמת-גן תשכ"ו, עמ' 17-16, ובהפניותיו בהערה 116; תפקידו של ליתן כאן יוצא דופן, השווה ב' איש-שלום, 'תנין, ליתן ונחש — לפשרו של מוטיב אגדי', דעת, 19 (תשמ"ז), עמ' 79-101.
- 7 תיאור שונה לחלוטין של השהות במעי הדג ושל המניע לתפילת יונה ראה פדר"א, ורשא תרי"ב, פרק י'.
- 8 על פי תה' קלט, ד"י. ועיין במכילתא דר"י, מס' דפסחא, בא, א, מהד' הורוויץ-רבין, ירושלים תש"ך, עמ' 3-4.
- 9 על פי יש' סו, א.
- 10 על פי דנ' ד, ו.
- 11 על פי מש' טו, ג. שורות 34-40 שולבו ב'אגדת קרני ראמים' שפירסם ח"מ הורוויץ, אגדת אגדות — קובץ מדרשים קטנים, ברלין 1881, עמ' 37-38. על היחס בין שני החיבורים עיין בהקדמתו, עמ' 35-37.
- 12 על פי יונה ב, ג.
- 13 על פי תה' יח, ז.
- 14 הדג השלישי, המופיע גם בעדי הנוסח האחרים, איננו מובא בדברי הפרשנים. הוא נזכר במסורות איסלמיות, ראה: O. Komlos, 'Jonah Legends', *Études orientales à la memoire de Paul Hirschler*, Budapest 1950, p. 59.

מיד נגלה הק' שינית על יונה שנ' ויהי דבר יי אל יונה בין אמיתי שינית,¹⁵ ושיגרו הק' לנינוה להתנבאות עליה להחזיר אנשי נינוה בתשובה שנ' לך אל נינוה וכו' (שם שם, ב). מיד עמד יונה והלך אל נינוה בלב שלם שנ' ויחל יונה וכו' (שם שם, ד). כי עיר היא הגדולה¹⁶ מלמד שהיתה נינוה מהלך ארבעים פרסה והיו בהם שנים עשר שווקים¹⁷ וכל שוק ושוק היו בהם י"ב שקקים¹⁸ וכל שקק ושקק היו בה שנים עשר אלף ריבוא ילדים וילדות שאינם יודעים בין טוב לרע ובין לימין ושמאל.¹⁹ וכל רחוב ורחוב היו ברוחב שנים עשר מבואות. וכל מבוי ומבוי היו בה י"ב חצירו'. וכל חצר וחצר היו בה שנים עשר בתים וכל בית ובית היו בה י"ב גיבורים. וכל גיבור וגיבור היו לו י"ב בנים. והיה יונה עומד ומכריז בשוק אחד וביום השני עומד היה ומכריז. והיה קולו הולך לארבעים פרסה והיו שומעים קולו על כל שוק ושוק וכל שער לשער שבעיר נינו'. והיו אנשי נינוה שוברים ליבם ונהפכה רעתם מעליהם וחזרו כולם בתשובה אנשים ונשים שרים ושרות בחורים ובתולות שנ' ויאמינו אנשי נינוה באלהיהם וכו'.²⁰

באותה שעה הגיע לאס' נפר'²¹ מלך נינוה ועמד מכסאו ונטל כתר מלכותו מעל ראשו והניח על גבי אפר ופשט בגדי הארגמן מעליו והניחו באפר ונתן עפר על ראשו הוא וכל אנשי ביתו וכל שריו ועבדיו וכל גדולי מלכות וכל אנשי בתיהם. וגזרו תעניות שלשת ימים ושלשת לילות אל תאכלו מכל מאכל ואל תשתו מכל משקה. התכסו שקים התפלשי באפר והתפללו בבכי לפני יי אלהיכם על כל שוק ושוק ועל כל רחוב ורחוב וכל מבוי ומבוי וכל חצר וחצר וכל בית ובית וכל שער ושער שבעיר נינוה והגביהו יונקי שדים כלפי מעלה וצעקו בשמים בבכי גדול עשה בשביל אילו שלא טעמו טעם חטא והרימו גרושתכם²² מעל פני העיר אולי ירחם עלינו יי צבאות ולא יאבד אותנו מן העולם. מיד הלכו כל בני העיר ויעשו כדבר המלך. ויתפללו בבכי גדול ובמר נפש ובדמעות לפני הק' עד ביום השלישי וחזרו כולם כאיש אחד מדרככם הרעה שנ' וישובו איש מדרכו הרעה (יונה שם, ח).

וכשמצאו אדם²³ בשדות ובכרמים בשווקים וברחובות החזירו בתקנות לבעליהן. וכל בית ובית שהיו בה (עשה) [עשרה] לבנים מן הגזל ואפי'

15 יונה ג, א.

16 על פי יונה שם, ג.

17 נקט במספר שנים עשר על פי יונה ד, יא. לתיאור העיר עיין בדברי המבוא, הערה 6.

18 הורוויץ (לעיל, הערה 11), עמ' 25, פירש שוק קטן.

19 על פי יונה שם, שם.

20 על פי יונה שם, ה.

21 הוא שמו של מלך אשור בעזרא ד, י.

22 על פי יח' מה, ט.

23 אולי יש להעדיף את נוסח כ"י פ: אפילו מציאות שימצא אדם.

75 בפלטיין של מלך שהיו מדקדקי' אחריהן עד אין חקר ועד אין מספר וסתרו את כולם והחזירם לבעליהן וכל כרם וכרם שהיו בה שתי נטיעות או שני אילנות מן הגזל עקרום והחזירו לבעליהם. וכל בגד ובגד שהיו בה שתי פקיעיות של שתי או של ערב שגזלה אשה משכנתה או מגרת ביתה²⁴ קרעו כל הבגד וכרכו שתי כריכות אחת של שתי ואחת של ערב והחזירו לבעליהן.²⁵

80 באיזה צד היה שב איש מדרכו הרעה מלמד שכל אחד ואחד היה עושה משפט וצדקה בארץ וכל שהיה בידו עביר' והלכה מדעתו והיה (שכר) [נזכר] ומתודה אותו ומקבל דין תורה על עצמו כן אם לסקילה סקילה ואם לשריפה שריפה ואם הרג להרג ואם לחנוק חנק כדי שיזכו לחיי עולם הבא. ואם מכר אדם בית או חורבה ועמד לבנותה ומצא בה מטמוניות של כסף או של זהב מה היה עושה היה קורא לאותו האיש שמכר לו את החורבה ואמר לו

85 מטמוניות הללו שלך הם משיב המוכר ואמר ללוקח אני שמכרתי לך את החורבה הזו היא וכל מה שבתוכה מכרתי לך ועכשיו מטמוני' הללו שלך הם. ולא היו רוצים ליטול לא המוכר ולא הלוקח. והלכו שניהם אצל הדיין. אמר הלוקח לדיין אני כשקניתי בית החורבה הזו מן האיש הזה

90 לא לקחתי אלא החורבה בלבד וכשחיפשתי את אבניה לבנותה מצאתי כלי כסף וכלי זהב וכל כלי חמדה ועכשיו יטול את ממנו ולא יעזוב את הגזל אצלי שבשביל הגזל היה הק' מחריב את עולמו שני' כי מלאה הארץ חמס וכו' (בר' ו, יג). אמר המוכר לדיין אני כשמכרתי בית החורבה הזו לאיש הזה היא וכל מה שבתוכה מכרתי לו וכשם שהוא בורח מן הגזל

95 כך אני בורח ממנו שכל מי שגזל מחבירו אפי' שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שני' (כל) [כן] אורחות כל בוצע בצע וכו' (מש' א, יט).²⁶ מה עשה אותו הדיין ביקש שטר מכירה עקרה (אות שלו) [של אותה חורבה. הלך] במניין ושילש שנים לשבעה דורות, עד שמצא יורש לאות' האיש (שהטמון) [שהטמין] הממון והחזירו לבעליו.²⁷ ועל אותה שעה אמר דוד אמת מארץ (תצמחי) [תצמח] וכו' (תה' פה, יב). וכיון שראה הק' באנשי

100 נינוה ששבו איש מדרכו הרעה נח מכעסו ועמד' מכסא הדין וישב על כסא רחמים²⁸ ונתרצה להם הקב"ה ואמר להם סלחתי באותה שעה נפל יונה על פניו לפני הק' ואמ' לפניו רבו' ש"ע שא נא לחטאתי ומחל לעוני שברחתי מלפניך לים שלא הייתי יודע כח גבורת

24 על פי שמ' ג, כב.

25 לעניין השבת הגזלות השווה תוספתא ב"ק פ"י, ה"ב-ה"ה. תענית טז ע"א. לתשובתם של אנשי נינוה, עיין בדברי המבוא, הערה 7.

26 בשם ר' יוחנן בב"ק ק"ט ע"א; תנחומא נח, ד; ועוד.

27 לסיפור המטמוניות ראה בדברי המבוא, הערה 6.

28 לסיומת זו השווה ו"ר כט, סוף סימנים ג-ד, מהדורת מרגליות, ירושלים תשט"ז, כרך ג,

עמ' תרע"ב-תרעג, ובהערותיו על אתר. וראה ע"ז ג ע"ב (לעיל, הערה 6).

- 105 מעשיך ועכשיו ידעתי גבורותיך וכחך שני' [כי] ידעתי כי אתה אל רחום וחנון וכו'.²⁹ אמ' לו הק' אתה לא חסתה על כבודי וברחת מלפניי לים אבל אני חסתי על כבודך והצלחתך ממצולה ועשית עמך הפלא ופלא והצלתיך מבטן שאול בגבורה ובעצה והודעתך כח גבורה מעשי והודעתך שאני עשיתי את הים ואת היבשה.³⁰
- 110 ומרוב חמימותה של הדגה שהית' יונה במעיה נשרפו בגדיו מעליו ולבושו וכסותו וכל שערות גופו ושעריו ראשו וזקנו.³¹ והיו זבוכים ויתושים ופרעושים ונמלים שרוים עליו ומצערם אותו מכל צדדיו עד שיבקש נפשו למות שני' וישאל נפשו למות.³² מכאן אמרו שכל מי שיש לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו בא לידו צער גדול.³³ מה עשה הק' העלה קיקיון ליונה על ראשו כשהוא גם בלילה ובשחרית עלו עליו מאתיים ושבעים וששה כמניין קק"יון וכל עלה ועלה זרת ארכו ורוחב טפח, וארבעה אנשים יכולים לישב בצל תחת הקיקיון לכבוש השמש. וזימן הק' תולעת והכה את הקיקיון ויבשהו וימת. והיו זבוכים [ויתן שים] [ויתושים] שרוים עליו ומצערם אותם מכל צדדיו עד שיבקש את נפשו למות שני' ועתה יי קח (נפשו) [נפשיו] וכו'.³⁴ באותה שעה זלגו עיניו דמעות כמטר לפני הקב"ה עד שירד הק' משמי שמים ואמר לו ליונה מה אתה בוכה שמא יש לך צער על הקיקיון שלא עמלת בו ולא גידלתו.³⁵ ולא הכנסתו לתוכה (גדלים) [זבלים] ולא השקתו מים בלילה אחת היה לח ובלילה אחת היתה יבש כך חסתה עליו ואני לא אחוס על נינה (יונה ד, יא).
- 125 באותה שעה נפל יונה על פניו לפני הקב"ה ואמ' לפניו רבו' ש"ע (כולם הוו) [כולם הוא] לפניך מידת הדין ומידת הרחמים. במידת הרחמים תנהיג עולמך, נאה לך תהילה, שכן כתוב ליי אלהינו הרחמים והסליחות.³⁶ וכת' כי אל רחום שמיך וחנון יי אלהים וכו'.³⁷ מידת הדין עמדה לפניך על כל אומה ואומה ועל כל ברי' ובריה ועל כל מלכות ומלכות ועל כל גוי וגוי כבר יש לך כח וגבורה צדקה וגדולה לכבוש רחמיך מידת הדין שני' מי אל כמוך נושא עון וכו' (מיכה ז, יח) וכבוד יי מלאה הארץ³⁸ ולא עוד
- 130

29 על פי יונה ד, ב.

30 על פי שם, ט.

31 ראה במבוא, הערות 8, 10, 11.

32 יונה ד, ח.

33 השווה בבלי, ברכות יב ע"ב; סא"ר יז, עמ' 87.

34 על פי יונה ד, ג.

35 שם, י.

36 על פי דני' ט, ט.

37 על פי דב' ד, לא.

38 על פי תה' לג, ה.

אלא שאתה יושב על כסא רחמים רחמים מימיני' סליחה משמאלך חסד
מלפניך ופדות מאחריך. ומניין שרחמים מימינו וסליחה משמאלו שני'
וישוב אל יי וירחמהו וכו' (יש' נה, ז) ומניין שחסד מלפניו ופדות 135
מאחוריו שני' כי עם יי החסד והרבה עמו פדות (תה' קל, ז).
גבורות רחמיך הרבים לא הייתי יודע וחסדיך הגדול לא הייתי מכיר שאין
מי יעשה כמעשיך וכגבורתיך. יפה עשיתה יפה פעלת יפה ריחמת ויפה
חננת יפה סלחת ויפה קרעת שטר חובותם ויפה ניחמת על רעתם שני'
(וינחחם) [וינחם] יי וכו' (יונה ג, י) מי אל כמוך מלא כולו 140
תושבחו' כסאך תהילה כבודך תפארה מפעלותך שבחה אשר מעשה ידך
נעימים גופך ישועה פניך מאירות מכל אור עמך מקור כל זוהר פניך אמת
ומישור מפתח שפתיך חיים כל דברך אמת. חסדך גדול על כל שארית ישר'
שאתה מקדים להם רחמיך וחסדיך בכל שעה ושעה מוחל אתה לעונם
ברחמיך וברוב חסדיך כדי ליתן עזו וכבוד לשמך שני' מי אל כמוך וגו' 145
(מי' ז, יח) ישוב ירחמנו וגו' (שם שם, יט) ואומר תתן אמת וגו'
(שם שם, כ). בשעה שמחל הק' לעונותם של ישר' נותן עזו וכבוד לשמו
הגדול שני' ספרו בגוים את כבודו (דבה"א טז, כד) ואם אתה מבין הדבר
צא ולמד מכאן למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך
(תה' ל, יג) 150

סליק תשובת יונה הנביא

חילופי נוסחאות

1 תשובת — הנביא בעזר שוכן מעונה אני כותב מדרש יונה פ (כת"י פ אינו מביא את ראש תיה"נ אלא מתחיל בשורה 49 "יונה הלך לנינוה בלבב שלם"), אחר מדרש יונה וקצה נינוה מ (כת"י מ פותח באופן שונה מיתר עדי הנוסח כפי שנביא להלן. המדרש נקטע בשורה 51 במילים "שנים עשר שוקים ובכל", עקב חסרונו של גליון ונמשך בשורה 69 מהמילים "והרימו כל גרושותיכם" עד שורה 88 "והלכו שניהם" שם הוא מסתיים במקוטע עקב חסרונו של הקונטרס הבא). ויהי דבר יי אל יונה בן אמיתי לאמר קום לך אל נינוה ד 5-2 יתברך — תרשישה וכו' ח' ש' 2-8 יתברך — בכעסו] מה הוא מלמד שהוא רוגע הים ורוגע (מחוק ונוסף: ויהמו מ₂) גליו בשם ארבע אותיות שבשם המפורש יי צבאות שנא' רוגע הים ויהמו גליו וג' שכל גלי ים וכל מחשלי מים מתגברין ועולין כלפי שמים מפני סער גדול כיס שהשליט עליהן שנא' ויהי סער גדול וג' אבל אין להן רשות לצאת ממקומן מ 2 לעד ולנצח ח' ד 3 בשעה] שבשעה ד אתח' ח' ד ננוה בתשובה] נינוה להתנבאות עליה ד 3-4 שנ' — הגדולה ח' ד 4 ולא] לא ד במידת הרין במדת רחמים ד 4-5 להודיעם כחן] כדי להודיע כחוד ד 5 של הקין ח' ד שנ' שנאמ' ד וכו' ח' ד 6 למה הדבר דומה ח' ש' בשר ודם] כ"ו ש שמכה את] שמתה שד 7 להניק את בנה] ובקש (ובקיש ד) אשה מניקה (מניקת ד) להניק את בנו שד מה עשה — בנן ח' ד למינקתה] למניקתו ש להחזירו עלן להניק את ש 8 בכעסו ח' ד מה עשתה] של מלך מה עשה מ מניקתו] מיניקתה מ, ג' של מלך ש, מניקתה של מלך ד הניחה] היניח מ בנו וברח ח' את בנו וברחה ש, את בנו מלך וברחה ד, את בנו של מלך וברחה לה מפני המלך מ שברחה] כך ש, שברחה והניחה את בנו ד, את מיניקתו שברחה והלכה לה והניחה את בנו מ 9 כתב] שלח ש איגרת] אגרת מש לתופשה] לתפשה שד, למוכסים לתפסה מ ולחבשה] ולחובשה ש, ולחבש אותה ד האיטורים] האטורין שד, האטורים מ, ג' למקום שיש בו נחשים ועקרים מ₂ והורידה] מה עשה בית האטורים הורידה מ, ולהורידה ש, ח' ד לבור] לתוך בור מ, למקום שד שיש] שאין מ בן שם ש מים ח' שד 10 ונחשים] נחשי ש, נחשים מד ועקרים] ג' בתוכו מ לימים] ירד אחד מ (ובין השיטין נוסף:) לימים מ₂ עבר] עמד ש פי' ראש מ, ח' ד אותן ח' משד הבור] הבור ש, ג' שחבשה שם ד והיא] והיתה ש, ג' היתה מ צועקת ובוכה] בוכה וצועקת ש 11 מן הבור] מתוך הבור מ, ח' ש נתגלגלן] מיד ניתגוללו מ רחמין] רחמי המלך ש, ג' של המלך ד לשולחן] לשלוחו ד, המלך ש, עליה ליטולה מ להעלותה] ולהעלותה מן הבור מ ולהחזירה] והחזירה מ 12 ולהניק — בנן] למניקתה מ, ח' ש אמ' אף ד, כך ש, אף כך מ כן ח' משד 13 כיון ח' מ מלפני] מפני ד, לו מפני מ, ח' ש אף ד הקב"ה מד, הב"ה ש וירד] הסגירו ש, הסגיר אותו ד, ג' לו מ לספינה ח' שד 13-14 לברוח — אל היס] בים במעי הדג (הדגה ד) עד שצעק לפני הב"ה (הקב"ה ד) והוציאו שד לברוח ח' מ סיער] הסעיר עליו מ הקין הקב"ה מ ואת ג' כל מ 14 עליו שנ' עד שהטילוהו לתוך הים מ והיטילונו] והיטילנו מ אל היס] וג' מ, ג' וכל כך למה כדי להודיע כוחו וגבורתו של הקב"ה שהוא מושל בשמים ובארץ ובים ואין כל בריה יכולה להסתור מפניו מ 14-15 באותה — גדול] וימן לו הקב"ה דג גדול לבלעו שנא' וימן יי אלהים וג' שלשה ימים היה במעי הדג מ, והיה יונה שלושה ימים במעי הדג ד, והיה יונה ג' ימים וג' לולות במעי הדג ש 15 התפלל] נתפלל מ 16 יונה ח' משד אמ' אמר לו מ הקין הקב"ה מד, הב"ה ש הרחבתין] הרחתי מ זכר] הדג זכור מ (ותוקן: זכר מ₂), דג זכר ש, הדג ד כדן ח' מ 17 אינו] לא ד לפני ח' מ, ח' ש עכשיו] עכשו מ, ח' שד אין ח' מ מומן] מומין ד, אומן מ לר ח' מש נקיבה ח' משד מעוברת] שהיא מעוברת מ 17-18 בשלש — וחמשה] שס"ה ש בשלש] בשלוש מ 18 וחמשה] וחמשת מד רכות] ורכבות לבלעו ולהוריד לתוך מעיה שהוא הדוחק מ, ג' דגים קטנים ש, דגים קטנים ד ויתפלל] מתוך הדוחק צער גדול מ לפני לפני לפני מפני שהב"ה מתאוה תפלתן של צדיקים ש, לפני שאני מתאוה לתפלתן של צדיקים ד, ח' מ 19 שוימן] וימן מ, זימן לו ש, זמן לו ד הקין הקב"ה מד, הב"ה ש דגה — היא ח' מ הלכה — זכר ח' ש הלכה היא] והלכה ד זכר ח' מד ואמרה] אמרה ד, ואמר לה ש, ג' לו מ הדגה] דגה ש 20 שבמעין]

שכמיעיך ד, יש במעיך מ שיגרנין שגרני ש, ושיגרני מ הקי' הקב"ה ד, הב"ה ש, הי' מ לבלוען
 לבלעו מש, לבלוע ד 20-21 הרי — מידן הרי טוב ש, מוטב ד, שאני אבלעו מוטב מ 21
 לאון נ' הרי מ בולעין בולעך שד, אבלעך מ ונביא ואת הנביא מ, עמו שד שבמעין ח' שד אמר
 מישיב מ הדגן דג ואמי מ, לה ש הדג ד, לה ש לדגה ח' ש ומי מי משד 22 שכך דבר
 ש, ח' ד הוא זה שד שאתה — אמתן כשאמר אתה מ, שאתה אומר אמת ש, שאתה אמת
 אמרת ד לון ח' ד ליויתן ליויתן משד 22-23 מלך — עלין יודע שכך היא כשאמרת מיד
 מ, ח' שד 23 הלכון נ' שניים מ, נ' שניהם ד ליויתן ליויתן משד הדגה ליויתן מלך כל
 בני ימים מ, דגה לליויתן מלך על כל דגי הים (ימים ד) שד אין אי מש ששיגרנין ששגרני
 ש, ששיגרני ד 24 הקי' הקב"ה מד, הב"ה ש לבלוע לבלע מ את ח' שד הנביא יונה
 הנביא מ, איש נביא ש שבמעין שבמעי מ אמר 2-1 אמ' מ הן הין מ (נקוד, ובשוליים:) בלי
 מ, לון נ' דג משד לליויתן ח' מ 25 אימתין אימיתי ד, כיוצא מי אמרן אמ' מ בשעה ח'
 משד שירד — העליונים ח' שד שירד הקי' כשירד הקב"ה מ בשלש בשלוש מ, כג' ש 26
 אחרונותן האחרונות מ לשחק — שעה והיה משחק עימי שנא ליויתן זה יצרת לשחק בו מ,
 כשירד הב"ה (הקב"ה ד) לצחק בי שמעתי כן שד אמ' הקי' קרא לה הקב"ה מ, אמר לה ד,
 ח' ש 26-27 לדגה — במעי הדג ח' ש לכין ואת אומי לה לכי מ ובולעין ובלעי מ, ובלע
 ד איש נביא את הנביא ד 27 זה אשר במעין שבמעי מד הדגן דג זה מ מידן ח' ד פלטן
 פלטו ש, פלטו ד, נ' אותו מ הדגן ח' ש את יונה ליונה מ, ח' שד ובלעה במקומן והוא
 בלעתו במקומה מ, ובלעו הדגה ש, ובלעו אותו הדגה ד 27-28 וכיון — מעין ח' ש וכיון
 כיון ד שננסן שהגיע יונה מ 28 מעין מעיה ד, מעי הדגה מ היה והיה ש, ח' מ מצטערן
 ונצטער מ, ח' ש צערן בצער שד בתוכה ח' ש הדוחק ח' ד ומתוך מתוך מ, ח' ד הטינוף
 הטינוף ש 28-29 ומתוך — דגה ח' ש ומתוך מתוך מ 29 חמתהן זוהמתה ד מידן ח' מ
 נעשהן נשא את מ, כוון ש, כיון ד לתפילה בתפלה מש לפנין ח' ש הקי' הקב"ה מד, ח' ש
 שנין שנא מ, שנאמר ש, ח' ד אל יין במעי הדגה ש, נ' אלהיו ממעי הדגה ד, נ' אלהיו
 ממעי הדגה ויאמר קראתי לו מצרה לי אל ייי ויענני מבטן שאול שרועתי שמעת קולי. סל' פיר' מ
 31 ומה — הקב"ה ח' שד היא — שהתפללן הוא תפלת יונה מתפלל מ אמרן אמ' מ לפנין לפני
 מ, ח' ש רבו ש"ע רבונו של עולם מד, רבון העולמים ש אנה אנה מ 32 ואנה ואנא מ אברחן
 מפניך מש מפניך אברח מש אסק ח' ד שמים שמי' ד הנך ש שם אתה ד, וגוי ש, ח' מ ואציעה
 — שם ח' מש שם ח' ד 32-33 ואשא — ש"ע ח' ש ואשא ג' מ, אשא ד
 33 כנפי שחרן ח' מ, נ' אשכונה בתחתיות ים ד שיסידך שם ירך מד תנחנין ג' מ, נ' ותאחיזני ימינך
 ד שוב אמר לפנין ש' אמ' לפ' מ רבו ש"ע רב"ע מ, רבונו של עולם ד 34 מלך אתה מלך
 מש, אתה הוא מלך ד ממלכותן נ' הארץ מ, נ' אתה ד אדון וארון ש ומושלן מושל ד, ח' ש אוני
 ארץ רחוני תבל משד שמי' ח' מ (ונוסף בשוליים:) מ, 35 שמים השמים שד והארץ
 ורגלך מ רגלך רגליך ד, ארץ מ ומלכותך מלכותך משד וממשתלך נ' בעמק מ, נ' בעומק ש, נ'
 בעמק ד מעשהן מעשי מ 35-36 כל העולם עולך מ 36 כולן ח' משד גלויים לפניך גלויים
 לפניך ש, גל ואין לפניו מ, לפניך גלויים ד ותעלומותן תעלומות מ פרוסי' לנגדיך ופירושו נגדך
 מ, פרושות לך ש, לפניך פרושים ד 37 האדם אדם ש, איש אדם מ, הארץ ד, נ' אתה חוקר
 משד חוקרן בוחן משד סתרין ח' ד כל חי וכליות ולבן וכל רזי עולם ד, כליות ש, כליות מ אתה
 יודע יודע לך ד ורזין רזי מש, ח' ד 38 לבבותן ולבבון ד מבין מעין מ כלן ח' ד מחשבות
 — וכלן ח' ש חשובים כל אדם חשובין ד, רשומות מ לך פניך מ וכלן כל ד נסתרותן מסתרים
 ש, מסתרין ד לך גלויים גלויים לך ש, גלויין לך ד, פרועין כאור לך מ 39 לפנין פני מ כסאך
 כסא כבודך ש, כבודך ד נסתר — עיניך נסתרות לנגד פניך מ כלן בכל מ רזן נ' ורז משד סודרן
 סוד מ כלן וכל ש, ובכל מ 40 דברן ח' מ אתהן ח' ד מבין סיח מש, ח' ד כלן בכל
 מש וצופה טובים ורעים עיניך צופות רעים וטובים שד, נ' שנאמר עיני יי צופות רעים וטובי
 ד, צופות עיניך ברעים וטובים שני בכל מקום עיני יי צופות רעים וטובים. רעים אילו רשעים
 שעושיין מעשיין רעים וטובים אילו צדיקים שעושיין מעשיין טובים מ ענין עניני ד, תעליני מ
 41 והושיענין והושיעני ד, שועתי ותושיעני מ ממצולה במצולה ש, ממעי מצולה מ תבאן ותבא שד,
 ותבוא מ באונך לפניך ד ועשהן ומלא ש, נ' מהרה ד, ח' מ בקשתין ובקשתי מ 42 יושבן ח'

ד ברחוק] רחוק מ ומאזין] ושימע שד בקרוב] קרוב מ 42-43 שני' — המלכים] ח' ש שני'
 שנא' מ, שנאמר ד וכו' וג' מ, ח' ד 43 נתגלגלו] נתגוללו מ מלך — המלכים] ח' מד הקי'
 הקב"ה מד, מיד רמו הב"ה ש על יונה] ח' ש, נ' ויקבל את תפלתו ועשה את בקשתו מ לדגה]
 לו לדגה מ, לרג ש פלטי] פליט מ, והקיא ש את] ח' ד 44 יונה] נ' ורחפו מ, נ' ליבשה
 ופלטו ד בתשע — וחמשה] תתקס"ה ש בתשע] תשע ד וששים] וארבעים מ ליבשה] אל היבשה
 מ שני' — יונה וכו'] ח' ש שני' שנא' מ, שנאמר ד 44-45 וכו' — הגה] ח' ד וכו'] וג'
 מ 45 מה] ומה מ הכתו' הגה] הכתב דג ולא דגה אלא מ הקי' הקב"ה מד דג] דגה אחר שהוא
 מ 46 מכולם] מכולן מד לבלוע] ובלעה מ יונה ולדגה] ליונה ולדגה ד, לדגה וליונה מ
 47 מיד] אחר כך מ נגלה] ניגלה מ הקי' בית דין הגדול מ, עליו בית דין ד שינית על יונה] על יונה
 שנית מ, שנית ד 47-48 שני' — שינית] ח' מ שני' שנאמר ד בן אמית] ח' ד 48 שינית] שנית
 לאמור קום לך אל נינוה העיר הגדולה ד ושיגור] שיגורו מד הקי' ח' מד לנינוה] ח' ד להחזיר]
 ולהחזיר ד, כדי שיחזרו מ אנשי נינוה] ח' מ 49 שני' — וכו'] ח' מד יונה — סוף] כאן מתחיל
 כתי"י פ וממשיך עד סוף החיבור. והלך] הלך פ אל נינוה] לנינוה פמד 50 בלב] בלבב פ שלם]
 שלים ובנפש חפיצה לעשות רצן יוצרו מ שני' ויחל יונה] ויקם יונה וילך אל נינוה מ וכו']
 כדרך יום וג' מ, לבא בעיר פ, לבא בעיר מהלך יום אחד ד כי' ונינוה מד, נינוה ש עיר היא] היא
 עיר ש, ויהי עיר פ, היתה עיר ד, עיר מ הגדולה] גדולה פמשד מלמד] ח' מש 51 היתה
 נינוה] היתה מ, נינוה היתה ש מהלך] על מ, ח' פ ארבעים פרסה] שלשים פרסאות מ, ארבעים
 פרסאות על ארבעים פרסאות ד, מ' יום ש בהם] בה פשד, בתוכה מ שנים עשר] י"ב ש
 שווקים] שוקים מ וכל] ובכל מ (מכאן נקטע כתי"י מ עקב גליון חסר עד שורה 69 "חטא")
 51-52 שוק] שוק ושוק פ 52 הין] היה שד בהם] בה פשד י"ב שקקים — בה] ח' שד
 י"ב שקקים] שנים עשר אלף שקקים פ בה] ח' פ שנים עשר] י"ב ש ריבוא] רבוא ש 53 ילדים
 וילדות] בני אדם שד שאינם — ושמאל] שאין יודעין לא טוב ולא רע פ, ח' שד 53-54 וכל
 רחוב ורחוב] והיו בה שני רחובות וכל רחוב ורחוב ד 54 ברוחב] בה שד, ח' פ שנים עשר]
 י"ב ש מבואת] מבוי פ ומבוי] ח' שד בה] ח' ד י"ב שנים עשר ד, שנים עשר ריבוא פ
 55 חצירות] חצירות פד, חצרות ש וחצר היו בה] ח' שד שנים עשר] י"ב ש עשר] ח' פ הין] ח'
 ש בה] בו פ, ח' ש י"ב שנים עשר פד 56 גיבורים] גבורים ש גיבור וגיבור] גבור ש י"ב
 שנים עשר פד 56-57 ומכריו — אחד] בשוק אחד ומכריו פשד 57 וכיום — ומכריו]
 ח' פשד הולך] מהלך ד, נשמע מהלך ש לארבעים] ארבעים ד, עד ארבעים פ, מ' ש פרסה]
 פרסאות ד, יום ש 58 שומעים] שומעין פד על — שבעיר נינוה] כל בית ובית ש, בכל שוק
 ורחוב ורחוב ובכל מבוי ומבוי בכל חצר וחצר בכל בית ובית ובכל שער ושער בעיר נינוה ד,
 ח' פ 60-61 והיו — באלהיהם וכו'] ח' ש והין] כל פ 59-60 שוברים — שני] וחזרו
 בתשובה פ 59 ליבם] את לבם ד רעתם מעליהם] דעתם עליהם ד אנשים ונשים] אחד אנשים
 ואחד נשים ד 60 שרים] אחד שרים ד בחורים] ואחד בחורים ד שני] שנאמר ד באלהיהם]
 באלהים פ, באלקי' ד וכו'] ח' פד 61 באותה שעה] ח' ד הגיע] נ' הדבר פשד לאס"נפר מלך]
 למלך פ 61-67 ועמד — שבעיר נינוה] ח' ש מכסאן] מעל כסאו פ, מכס או מלכותו ד מלכותן]
 ח' ד 62 והניח] והניחו פד על] מעל פ גבי' ראשו ד אפר] האפר פ הארגמן] ארגמן ד מעליו]
 ח' פד והניח] הניחו ד באפר] על האפר פ, בעפר לבושו ד 62-63 נתן — ראשו] ונתפלש בעפר
 ואמר ד, ח' פ 63 וכל אנשי ביתן] ח' פ 63-64 וכל גדולי — בתיהם] ח' פ מלכותן] המלכות
 להתענות הם ד 64 וגזרו תעניות] ח' ד שלשת] שלשה פד ושלשת] ושלשה פד לילות] נ'
 וכל יושבי עיר נינוה והכרוז היה יוצא לפני המלך שלשה ימים ושלשה לילות ד אל] לא פ מכל
 מאכל] ח' ד 65 ואל] ולא פ מכל] כל ד משקה] משתה פד התכסן] ותכסו פ, ויתכסו ד שקים]
 בשקים פד התפלשין] והתפלשו פד באפר] בעפר פ והתפללו] והפילו ד 65-66 יי אלהיכם] יי
 אלהים פ, הקב"ה ד 66-67 על כל שוק — שבעיר נינוה] ח' פ 66 על כל] בכל ד ועל כל]
 בכל ד רחוב ורחוב] רחוב ורחוב ד 66-67 וכל מבוי — וחצר] ח' ד 67 וכל 1-2]
 בכל ד והגביות] והגביהו ש, הגביות ד שדים] נ' שלכם פ, נ' שלהם שד 68 וצעקן] ואמרו
 פד, ואמר ש בשמים] לשמים פ, להקדוש ברוך הוא ש, לפני הקב"ה ד גדול] ח' פ אילן] אלו
 ש 68-69 טעמו — חטא] חטאו פשד, (כאן מתחדש כתי"י מ עד שורה 88 וראשיתו שונה:)

ולא ידע טוב ורע ולא ידע ימין ולא שמאל והסירו חמט ושווד מבתיכם מ 69 והרימו — העיר
 ח' פשד גרושתכם] כל גרושותיכם מ פנין בני מ 69-71 אולי — לפני הקין ח' ש אולין ואולי
 ד, ועשו משפט וצדקה שמה מ עלינו יי צבאות] המקום עלינו פ, הקב"ה עלינו מד 69-70 ולא
 יאבד אותנו] ואל יאבדנו פ 70 מן העולם] מכעסו ד, ח' פ הלכין ח' ד כל בני העיר] כולם
 פ ויעשו] ועשו מ, עשו ד המלך] נ' ניגוה וישבו בתענית ג' ימים וג' לילות מ 71 גדול ח'
 פמד ובדמעות] נ' עין מ הקב"ה פמד ער] ח' פמשד ביום] הם וכל אשר להם מ השלישין
 השלי' פ, ובשלישי מ, שלישי ש וחזרון חזרו פמש, שבו ד 71-72 כולם — אחד] כולן מ, כלם
 ש, ח' פד 72 מדרככם] מדרכם פמשד הרעה] הרעת ד שנ' — הרעה ח' ש שנ'] שנאמר
 ד, שנא' ויתפלל אל יי בחזקה מ מדרכך] מדרכם פמ, מדרכ ד הרעה] נ' וגו' סל' פיר' מ
 73-81 וכשמצאו — משפט וצדקה] בכת"י מ מופיעים המאמרים בסדר אחר מאשר ביתר עדי
 הנוסח. בכל עדי הנוסח: מציאה, לבנים, נטיעות, פקעיות, כיצד שבו. בכת"י מ: כיצד שבו, פקעיות,
 לבנים, נטיעות, מציאה. לצורך השוואת הנוסחים הובאו חילופי הגירסאות בכת"י מ בהתאם
 לסדר המאמרים המופיע בכת"י ו. 73 וכשמצאו אדם] ואפילו מציאות שימצא אדם פ, אפילו
 מציאה של שבעין שנה שמצא אחד מהן מ, אפי' מציאה שאדם מצא ש, כיצד שבו אפילו מציאה
 שמצא ד ובכרמים] וכרמים פ, ובדרכים מ בשווקים] בשוקים פ, וברחובות] וברחוב
 פ, וברחובת ד החזירן] החזירן מ בתקנות] התינוקות פ, ח' שד 74 לבעליהן] לבעלים פש,
 לבעליה ד וכל — שהיו בהן ח' ש וכל] כל פ, ובכל מד שהיון שהיה פמ בהן] בו פ, בתוכו
 מ, ח' ד עשה] עשוה מ, עשרה ד, ואפי' ש, ח' פ לבנים] לבנים ד, לבנים לבנים מ, אבן
 פ מן הגזלן] של גזל פש, או כפיסים פני הגזל מ ואפי' ואפילו פמ, שבנו ש 75 בפלטיין]
 בפלטיין פ, פלטורין מ של ח' ש מלך מלכים מ שהיו — מספר ח' ש שהיו ח' מ מדקרק'
 אחריהן] דמיו יקרים פ, שדמיו יקרים ד, שדמין מ ער] ח' מ ועד אין] ואין מ, ח' פד מספר ח'
 שד 75-76 וסתרו — כולם ח' פ וסתרו את כולם] סתרו את כולם מ, סתרו הפלטיין ש, שוכרים
 כולם ד 76 והחזירם] והחזרום ד, החזירו פ, והחזירו לבנים מ, והחזירו הלבנים ש לבעליהן]
 לבעלים מ, לבעליהם ש וכל] ואפילו כל מ, נ' גן וגן וכל ד וכרם ח' מ שהיון שהיה פ, שהוא
 נוטע מ בהן] בו פש, בתוכן מ שתין ח' פ נטיעות] גפנים ד 76-77 שני אילנות] אילן אחד
 פ, נ' אוכלין מ 77 מן הגזלן] מגול פ עקרום — לבעליהם] אפילו כרמו של מלך היו נעקין
 את כולן וחזרו בפירותיהן] שבכל שנה ושנה לבעליהן מ עקרום] עקרו פ והחזירו] והחזירו פד,
 והחזירום ש לבעליהם] בעליהם ש, לבעליהן ד, ח' פ וכל — בהן ח' ד וכל] כל מ, וכן ש ובגין
 ח' ש שהיון שיש מ בהן] בו מש, ח' פ שחין ח' פמ 78 פקעיות] פקעיות פמש, כריכות אחת
 ד שתין ח' ש או של ערב] ח' מש און ואחת ד שגולה אשה] שגילם פ, גזיל מ, גזל ש
 משכנתה] משכנותיה מ, משבצות פ, ח' שד או מגרת ביתה ח' פשד, נ' אפילו הוא של ארבעים
 שנה מ כל] על פ, ח' מש 79 הבגד] בגד ובגד פ, ח' מ וכרום — כריכות] וכורכו לשתי פקעיות
 מ, ח' ש אחת — ערב ח' מש והחזירו] והחזירו מש, והחזירו פ, והחזירם ד לבעליהן] לבעלה
 מ, לבעלים ויקראו אל אלהים בחזקה פ, ח' ש 80 באיזה — ואחד ח' ש באיזה צד] כיצד מ,
 כיצד ד, ח' פ היה שכן] שבו מד, וישובו פ איש מדרכך] מדרכם ד 80-81 מלמד — בארץ נח
 מכעסו ועמד מכסא דין וישב על כסא רחמים ונתרצה להם שנ' וינחם יי על הרעה אשר דבר לעשות
 (נ' להם פ), ולא עשה כי עשו ושבו מדרכם פ היה עושה] ועשו ש, עשה תשובה בלב שלם
 ובנפש חפצה וסיר כל אחד חמט ושווד שבדיו וגזיל ועבירה שבביתו מ 80-81 משפט
 וצדקה ח' מ 81 בארץ ח' משד וכל] כל פ, נ' מי ד שהיה] אדם שיש פמ, ח' ש בידון
 עבירה ש עביר] עבירה פמד, שבירו ש והלכה מדעתן] הלכה מידו ד, בו הוא מרעתו מ, ח'
 פש והיה שכן] ונזכר פד, לפני חכמין מ, ח' ש 82 ומתודה] מתודה ש, היה מתודה פ, בתורה
 ד אותן עליה פ, הוא בעצמה לפינהן מ, ח' שד ומקבל] וקיבל הוא בעצמו מ, ח' פ, נ' עליו
 שד דין גזירת דין מ, ח' פ תורה] של תורה מ, שמים ד, ח' פ על עצמו כן ח' פמשד לסקילה
 סקילה] סקילה לסקילה פ, לסגילה לסג' מ, סקילה לסקילה ש ואם] אם פשד 82-83 לשריפה
 שריפה] שריפה לשריפה פ, לשריפה לשרי' מ, שריפה שריפה ש 83 ואם — עולם הבא ח'
 ש ואם] אם פד הרג להרג] הריגה להריג' פ, להריגה להרי' מ, להריגה הריגה ד ואם] אם ד לחנוק
 חנק] חניקה לחניקה פ, לחניקה לחני' מ, לחניקה חניקה ד כדי — הבא ח' מ כדין ער ד שיוכח

שזכו ד לחיין נ' העולם הזה ולחיי פ עולם] העולם פד ואם] ואפילו פמ, ואפי' ש, אפילו אם ד מכת' הוא מוכר מ 84 אדם] נ' לחבירו שד בית' מקום מ, ח' פ און ח' פמשד חורבה] חריבה מד, נ' לחבירו פמ ועמד' ח' ש לבנותה] לבנות פ, חבירו לביתו מ, ח' ש בה] בתוכה מ, ח' פד מטמוניות] מטמונית מ, מטמונית פ, במטמון ד, ממון ש 84-96 של כסף — בצע וכו'] וכו' כמעשה מלכא קציא ברמו תשכ"ח ש 84-85 או של זהב] זהב ד, ושל זהב של אבנים טובות של מרגליות וכל כלי חמדה מ 85 היה עושה] עשה מ היה קורא] הוליך ומקח וקורא מ לאותו — החורבה] את המוכר ומביאו למקום החריבה מ החורבה] הבית חריבה ד ואמר] ואמ' פ, ואומר ד לון ליטול מ, ח' ד 86 מטמוניות] אתה מטמונית מ, המטמון שמצא בתוך חורבה פ, מטמון שמצאתי בתוך החורבה הו' ד הללו שלך הם] שלך הוא פ, היא שלך ד, הללו ומוליך אותן לתוך ביתך מ משיב] והשיב פ, מושיב מ המוכר] מוכר מ ואמר] ואמ' פ, ואומר ד, ואמ' לו מ שמכרתין] כשמכרתי פמד לך] ח' ד את] ח' פמד 87 החורבה] חורבה פ, מקום חריבה מ, הבית החריבה ד הוון זו פ, הזאת מ, ח' ד היא] ח' פמד וכל — שבתוכה] כל אשר בתוכה ד, מכרתי אותה מ מכרתי לך] ואת כל שבתוכה מ ועכשין] ח' פמ מטמוניות] ומטמונית פ, ומטמונית מ, מטמונית ד 88 הם] הוא פ, אם ד, הן מישיב לוקח ואמ' לו אני כשקניתי בדמין לא קניתי אלא מקום חריבה ועפרה בלבד אבל מטמונית הללו שבתוכה שלך הן ופרצו זה בזה מ ולא] לא ד היון הו' פ, ח' מ רוצים] רוצין פ, רצו מ המוכר] מוכר פ, זה מ הלוקח] לוקח פ, זה מ והלכו] הלכו פד, מה עשו מ שניהם] שניה מ [כאן נקטע כתי"מ וחסר עד סוף החיבור עקב העדרו של הקונטרס הבא] 89 אמר] אמ' פ הלוקח] לוקח ד אני] אדוני ד כשקניתי בית] כשלקחתי פד החורבה הוון חורבה זו פד הוון זה פ 90 לקחתין] לקחתיה ד החורבה] חורבה פ, החורב' ד בלבד] ח' פ וכשחיפשתין] וכשחפשתי ד את] ח' פד אבניה] בה ד לבנותה] לבנותיה פ, ח' ד 90-91 כלי — זהב] בה אבנים טובות ומרגליות ד 91 וכל — חמדה] ח' פד ועכשין] עכשיו פ, ועתה ד את ממון] ממני פד ולא יעזב את] כי לא יערב פ, ולא יעזב ד 92 הגול] ח' ד שבשביל] כי בשביל ד הגול] כך פ היה — מחריב] הקב"ה מחריב ד, מחריב הקב"ה פ עולמן] העולם פד שני] שנאמר ד הארץ] האר' פ 93 וכו'] מפניהם ד, ח' פ אמר] אמ' פ המוכר] לו מוכר פד אני] ח' פ בית] לו ד החורבה] חורבה ד, חריבה פ 94 הוון] זו פד לאיש הוון] מכרתי לו ד היא] הוא פ וכל] נ' אשר ד מכרתי לון] ח' ד וכשם] כשם ד שהוא שאתה ד הגול] העבודה פ 95 ממון] מן הגול ד, ח' פ אפי' שוה] אפילו שוה פ 96 ממון] ח' פ שני] שנאמר ד כל] כן פד אורחות] אורחת ד כל' לח' פ וכו'] את נפש בעליו יקח ד, ח' פ 97 מה עשה] [בליקוט מתחיל כאן רמו תקניא פ' ארבעה ראשי] מה היה עושה ש אותן] ח' פשד ביקש] בקש ש שטר] שבור פ מכירה] מוכירה פ, ח' שד 97-98 עקרה — במניין] עיקרה של אותו חורבה פ, של אותה חורבה ש, של אותו חורבה הלך במניין ד 98 ושילש שנים] ומצא ש, ח' ד לשבעה] ושבעה פ, לח' ש, עד ארבעה ד עד שמצא] ומצא פשד לאות'] לאותו פשד האיש] איש ד 99 שהטמון] שהטמין פשד הממון] את הממון פ, אותו ממון ש, אותה ד והחזירו לבעליו] ידו לבעלו פ 100-99 ועל — וכו'] ח' ש ועל] על ד אותן] אותה פ שעה] ח' ד אמר] אמ' פ, נאמר ד דוד] ח' ד 100 תצמחין] תצמח פד וכו'] וצדקה משמים נשקף ד, ח' פ 100-102 וכוין] — רחמים ח' פ וכוין] כיון שד הק'] הקב"ה ד, הב"ה ש 101 נינוה] נ' מעשיהם הטובים קרע את גזר דינם וירא אלוקים את מעשיהם [כאן מביא קטע מהגמרא ולאחריו חזר לתיבה נ:]: כיון שראה הקב"ה באנשי ננוה ד איש — הרעה] מדרכם שד ועמד' ועמד שד הדין] דין שד 102 ונתרצה] מיד נתרצה פ להם הקב"ה] ח' שד ואמר] ואמ' פ להם] ח' שד 103 באותה שעה] מיד שד לפני הק'] ואמ' לפני הקב"ה פ, ח' שד ואמ' לפניו] ואמר שד, ח' פ רבו ש"ע] רבונו [ריבונו פ] של עולם פשד 103-104 שא נא לחטאתין] יודע אני שחטאתי לפניך שד 104 ומחל] מחול פ, מחול שד מלפניך] לפניך פ, ח' שד הייתי יודע] ידעתי שד כח] ח' פ גבורתיך] גבורתיך ש, גבורתיך ד, ח' פ 105 מעשיתין] ח' שד ידעתין] ח' ד גבורתיך וכחך] כח מעשיך וגבורתיך פ, ח' שד שני] שנאמר שד ידעתין] כי ידעתי פ, ח' שד אתה] נ' יי פשד 106 וכו'] ח' פשד אמ'] אמר פשד הק'] הקב"ה פד, הב"ה ש לא חסתה] לא חסת פ, חסת שד מלפניין] מלפני פשד 107 לים] האלהים פ אבל] אף שד והצלחתך] והצלתי פ, ח' שד ממצולה — ופלא] ממצולות ים ועשיתי עמך פלאים פ, ח' שד 108-109 בגבורה — היבשה] ח'

ש 108 ובעצה] ח' פ גבורה מעשי] גבורתי פ 109 שאני עשיתי] שעשיתי פ היבשה] כתי"י פ מביא כאן את פדר"א פרק י בשלמותו ולאחריו ממשיך בחיה"נ. 110 ומרוב] מרוב פ חמימותה] חמתה פ, חמה שד של — במעיה] שהיה ליונה פ במעי הדגה פשד נשרפו בגדיו] נשרף בגדו שד מעליו] ומעילו שד, ח' פ 110-111 ולבושו וכסותו] ח' פשד 111 וכל] ח' שד שערות] שערות פ, ושערותיו שד גופו — והיו] ח' שד ושערו ראשו] וראשו פ זכוכים ויתושים] וזכוכין ויתושין שד 112 ופרעושים ונמלים] ונמלים ופרעושים ופרעושין ש] פשד שרוים] שרויים פ, שרויין שד ומצערין] ומצערין פשד מכל צדיו] מכל צד פ, ח' שד שיבקש] שיבקש פ, שבקש שד 113 שני] שנאמר שד וישאל] נ' את ש מאן] מיכן פ אמרו] נ' חכמים פ שכל] כל פשד מי ישיש] שאפשר שד לו] בידו פ 114 ואינו מבקש] ח' שד בא] סוף בא פ לידו] לידי פשד 115 גדול] ח' שד, נ' והקב"ה פ הקי] הקב"ה ד, הב"ה ש, ח' פ קיקיון] קוקיון ד ליונה על ראשו] על ראש יונה פשד כשהוא נם] ח' פשד בלילה] נ' כשהוא נם פ 116 ובשחרית] ובשחרי' ש מאתיים — וששה] רע"ה שד מאתיים פ כמניין קיקיון] עלים פ, עלין שד וכל] ועל כל ש 117 זרת ארכו] ארבע זית פ, ארבעה זרת ד, ד' זרת ש ורוחב טפח] וטפה פשד וארבעה] ארבעה ד, ד' ש, וארבעים פ יכולים] יכולין פד בצל] בצלו ש, בצילו ד תחת] ח' פ 118 לכבוש] נ' את פשד וימן] זימן פשד הקי] הקב"ה פד, הב"ה ש ויבשהו] ויבש שד וימת] ומת פשד והיו] ח' שד 119 זכוכים] זכוכין פ, וזכוכין שד ויתן שים] ויתושין פשד שרוים] שרויין פשד ומצערין] ומצערין פ אותם] אותו פשד צדיו] צדדים שד, צד פ 120 שיבקש את] שיבקש פ, שבקש שד שני — וכו'] ח' שד נפשו וכו'] נא נפשי ממני פ 121 כמטר] ח' פ הקב"ה] הב"ה ש עז — שמים] ח' שד הק' — שמים] הקב"ה פ 122 ואמר] ואמ' פ ליונה] יונה שד, ח' פ מה] מפני מה פד, מפני ש שמא] ח' שד 122-123 הקיקיון — כן זה שד עמלת] עמלתה פ 123 ולא גידלתו] שלא גדלתו שד ולא] לא ש הכנסתו] הכנסת שד, הכניסה פ לתוכה] בתוכו פשד גולים] זבלין פ, זבל שד השקתו] השקיתו פ, השקית בו שד 124 בלילה] לילה שד, ח' פ אחת היה] ח' פ לח] ח' פשד ובלילה] ולילה פשד אחת] אחד פ היתה] ח' פשד חסיתה] חסת שד 125 ינונה] נ' העיר הגדולה שד 126 יונה] ח' שד לפני הקב"ה] ח' שד ואמ' ואמר שד 126-127 לפניו — הרחמים] ח' שד רבו' ש"ע] ריבונו של עולם פ 127 כולם הוין] כלום הוא פ ומידת הרחמים] ח' פ 127-128 במידת — עולמך] הנהג עולמך במדת רחמים שד הרחמים] הדין פ 128 עולמך] את עולמך פ נאה — שכן] ח' שד נאה] ונאה פ כתוב כתי"י פ, דכתיב שד והסליחות] עזד כאן מביאים הילק"ש ומדרש יונה הנדפס קטעים מתי"י"ג 129 וכתו] ונאמ' פ שמך — אלהים] יי אלהיך פ וכו'] וכתו] פ 129-131 מידת הדין — שני] ח' פ 132 עון] ח' פ וכו'] וכתו] פ וכבודו] חסד פ 133 מימינך] ממינך פ סליחה משמאלך] וסליחה פ חסד] וחסד פ 134-136 ומניין — מאחריו] ח' פ פדות] נ' וכתו' וישוב אל יי וירחמיהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח פ 137 הגדול] הרבים פ מכיר] מגיד פ 138 עשיתה] עשית פ ריחמת] רחמת פ ויפה] יפה פ 139 ויפה] יפה פ שטר חובותם] להם שאת חובתם פ ויפה נחמת] יפה נחמת פ 139-140 שני — וכו'] ח' פ 141 תושבחו] תושבחות פ מפעלותך שבהן] ח' פ 142 מאירות מכל] מאיר כל פ עמך] עיניך פ פניך] פיך פ 143 ומישור מפתח] ח' פ כל] ח' פ דברך] ח' פ חסדך גדול] חסדיך הגדול פ כל] ח' פ ישר] נחליתיך פ 144 רחמך וחסדיך] רחמים פ שעה] עת פ ושעה] וכלל שעה פ מוחל אתה] אתה מוחל פ 145 ברחמך — חסדיך] ח' פ 145-149 מי אל — ולמד מאן] ח' פ 151 תשובת — הנביא] ח' פ